

วัฒนธรรมข้ามชาติ: อุตสาหกรรมวัฒนธรรม

การครอบงำ และความเสื่อม

กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์*

บทนำ

เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนได้ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในส่วนต่างๆ ของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงและหนีห่างจากชีวิต วัฒนธรรม ในอดีตอย่างรวดเร็วมาก การที่เทคโนโลยีสารสนเทศ(IT) ซึ่งมีความก้าวหน้าในการเคลื่อนย้ายขนส่ง ถ่ายทอด และเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ที่ก้าวหน้าไปมาก โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีทั้งความครอบคลุม รวดเร็ว และกลุ่มผู้บริโภคทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ได้ทำให้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชีวิต โดยเฉพาะของชนชั้นกลางและเยาวชน อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อสำคัญที่ทำให้การไหลบ่าของวัฒนธรรมข้ามชาติเข้ามาในสังคมไทยอย่างง่ายดาย โดยที่เยาวชนเป็นกลุ่มที่เปิดรับวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลาย แต่การเปิดรับวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นไปในลักษณะที่มีใช้การรับสิ่งที่เห็นแก่หน้า หรือรากเหง้าของวัฒนธรรมเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกับที่ปฏิเสธ หรือละทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมของไทยที่ดั้งเดิมมาแต่ในอดีต โดยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัย การเปิดรับวัฒนธรรมภายนอก และละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองดังกล่าว ทำให้เยาวชนเหล่านี้ อยู่ในภาวะของการขาดรากฐานที่มั่นคงทางวัฒนธรรม

ในสังคม เมื่อโลกแห่งสารสนเทศพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จะทำให้สถาบันครอบครัวและความเป็นชุมชนอ่อนแอลง และทำให้โอกาสที่เด็ก และเยาวชนจะหลุดหายไปจากครอบครัวเป็นไปได้ง่ายขึ้น เพราะทั้งทีวีและคอมพิวเตอร์สามารถที่จะพาเด็กและเยาวชนหลุดหายไปสู่อีกโลกใหม่ที่เรควบคุมไม่ได้ โดยเฉพาะในเรื่องของการควบคุมทางศีลธรรม ซึ่งต่างจากในอดีตที่การควบคุมทางศีลธรรมจะมาจากองค์ประกอบต่างๆ ภายนอก อาทิเช่น ครอบครัว ชุมชน และองค์กรทางศาสนา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2541)

ซึ่งในภาพรวมนั้น วัยรุ่นและคนหนุ่มสาวมีความนิยมต่อวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ถูกผูกขาด โดยวัฒนธรรมตะวันตก สนใจความบันเทิง ศิลปวัฒนธรรมภายในประเทศมากขึ้น แต่ที่น่ากังวลก็คือ วัยรุ่นเติบโตในวิถีชีวิตฟองสบู่ และ

สิทธิเสรีภาพเฟื่องฟู มีค่านิยมบริโภคนิยม มีความสนุกทางเพศ และซาเซพติดสูงมาก แต่มีค่านิยมในการเรียนรู้และการทำงานต่ำ ซึ่งจะเป็นปัญหาประชากรในรุ่นต่อไป (ธีรยุทธ บุญมี, มติชนสุดสัปดาห์, 10 - 16 มกราคม 2546, น. 26)

ปัญหาทางสังคมต่างๆ ดังกล่าวในแง่หนึ่ง อาจเริ่มและก่อตัวจากสถาบันสังคม ที่ละเลยต่อการปลูกฝังความดีงามถูกต้องให้กับสมาชิกในครอบครัว โดยคาดหวังว่า โรงเรียน และสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ จะทำหน้าที่นี้แทน แต่สถาบันการศึกษาเหล่านี้ก็มีได้ทำหน้าที่อย่างที่เราควรจะเป็น โดยเฉพาะการสอนวิชาพุทธศาสนา และวิชาศีลธรรม ที่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอนแบบบูรณาการ แทนการเรียนการสอนแบบเดิมที่เป็นแบบวิชาเฉพาะ ซึ่งส่งผลให้วิชาที่สอนคนไทยโดยเฉพาะชาวพุทธที่ควรจะได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตในทุกช่วงวัยได้ถูกกันออกไป และมีผลที่ทำให้พฤติกรรมของเยาวชนคนในสังคมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่เหมาะสมที่มากขึ้น (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2545)

สภาพการณ์ที่ สถาบันพื้นฐานทางของสังคมไทย อันได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาไม่สามารถล้อมเกลา ถ่ายทอดเนื้อหา คุณค่า ค่านิยมของวัฒนธรรมไทยได้ดี เช่นเดิม หรืออย่างที่เราควรจะเป็นนั้น โดยแท้จริงแล้วเป็นส่วนหนึ่งของวิกฤติการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกดังเช่น การศึกษาวิจัยของ Dennis Meadows และคณะ (1972) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเคลื่อนตัวของกระแสโลกที่สำคัญ ได้แก่การขยายตัวของอุตสาหกรรม การขยายตัวของประชากรที่รวดเร็ว ความอดอยาก และการพังทลายของสิ่งแวดล้อม ผลของการสำรวจได้นำเสนอให้เห็นถึงวิกฤติที่ก่อตัวในหลายด้านคือ ปัญหาความยากจนที่ก่อตัวขึ้นในท่ามกลางความรุ่งเรืองและความมั่งคั่ง การพังทลายของสิ่งแวดล้อม การขยายตัวของเมืองที่ไม่สามารถควบคุมได้ ปัญหาการว่างงาน ความแปลกแยกของคนรุ่นใหม่ การปฏิเสธวัฒนธรรมเก่าปัญหาเงินเพื่อ และวิกฤติทางการเงิน และทางเศรษฐกิจ (เทียนชัย วงศ์ชัย สุวรรณ, 2544)

*นักวิจัยชำนาญการ 8 สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเทศต่าง ๆ ในโลกยุคไร้พรมแดน ไม่เพียงแต่จะถูกเชื่อมร้อยด้วยระบบเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน แต่ยังค่อย ๆ ถูกครอบงำทางวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปกรรม ไปทั่วทุกมุมโลกให้เป็นไปในแนวเดียวกัน เป็นอำนาจการครอบงำโดยปริยายของประเทศที่เจริญทางเศรษฐกิจ และครอบครองเทคโนโลยีทันสมัย "กระแสวัฒนธรรมโลกแนวเดียวกัน" ค่อย ๆ เข้าครอบงำวัฒนธรรมของแต่ละประชาชาติทีละน้อย ความหลากหลายอันเป็นความงามต่างสีกันของวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของประชาชาติ กำลังถูกทำลายลงไปพร้อมกับ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือชนเผ่า

การทำลายประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของประชาชาติทั่วโลก เกิดขึ้นสืบเนื่องจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ กระแสความเจริญทางด้านวัตถุ ที่มีฐานบนเทคโนโลยีตะวันตก หรือค่านิยมต่อความเจริญของชาติตะวันตก มีลักษณะด้านเดียวแพร่สะพัดไปทั่ว ขณะที่การมุ่งเลียนแบบเอาอย่างตามนั้น ได้เพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับกรณีของประเทศไทย ที่กระแสโลกาภิวัตน์ แบบอเมริกา และยุโรปได้ครอบงำ อย่างรุนแรง (พิทยา ว่องกุล, 2541)

การไหลบ่าของวัฒนธรรมข้ามชาติเข้ามาในสังคมไทยผ่านสื่อต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้จนเป็นเรื่องปกติธรรมดาในขณะเดียวกับที่สังคมไทยเองก็ได้เดินดอยห่างสังคมดั้งเดิมมากกว่าบรรดาประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน ที่กำลังทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้บรรดาประเพณี พิธีกรรม ที่เคยมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม กำลังหมดความสำคัญลง จากการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ และความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอย่างที่เคยมีมาแต่ก่อน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การที่คนไทยลืมนึกความเก่าแก่ของวัฒนธรรม และลืมนึกตัวเอง อันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่จากภายนอก ความเจริญทางเทคโนโลยีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม และปรัชญาทางสังคมเศรษฐกิจที่มาจากสังคมตะวันตก ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้หันเหไปจากสังคมประเพณีแต่ดั้งเดิม ก่อให้เกิดความฉ้อฉลทางวัฒนธรรม ในลักษณะการที่รับของใหม่เข้ามาเป็นอย่างผิวเผินขาดความเข้าใจอย่างดั่งแท้ในเรื่องของความและสารประโยชน์ ทำให้ปรับตัวไม่ทัน และมักเกิดผลเสียร้ายขึ้นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งคือ การขาดหายไปของสถาบันการแต่งงาน "การมองโลกแบบตะวันตกแต่ไม่เข้าใจตะวันตก และการรับเอาแบบอย่างตะวันตกเข้ามา ทำให้สถาบันการแต่งงานหายไป ความสัมพันธ์ของชายหญิงเป็น

สมสู่และสำส่อน จึงเกิดปัญหาสังคมถูกทำลาย ศิลธรรมเสื่อมเมื่อสังคมเปลี่ยนชุมชนเปลี่ยน ฉะนั้นลูกหลานจึงเป็นผลผลิตของครอบครัวท่ามกลางวิกฤตจริยธรรม" (ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม โนมดิชนรายวัน, 28 มิถุนายน 2549, น. 34)

ปัญหาการมีค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมทางเพศที่ ผิดๆ เป็นผลกระทบทางลบที่เล็ก ๆ และเยาวชนได้รับจากสื่อโทรทัศน์ โดยเฉพาะเครือข่ายโทรทัศน์ระหว่างประเทศ และเว็บไซต์ทางเพศ ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่วัยรุ่นนิยมมากที่สุด นอกจากนี้การท่องเที่ยวที่มีศูนย์อยู่กับทุกแห่งที่เป็นแหล่งการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ เป็นแหล่งสำคัญที่ก่อให้เกิดสิ่งทีเรียกว่าวัฒนธรรมสำส่อน

ปัญหาต่าง ๆ ข้างต้น เป็นผลของการเข้ามาของวัฒนธรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะของสหรัฐอเมริกาที่เข้าสู่สังคมไทย และสังคมอื่น ๆ ทั่วโลก ที่เป็นไปอย่างมีเจตนาเพื่อครอบครองพื้นที่ทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกของประชาชน ให้วัฒนธรรมทั่วโลกมีแบบอย่างเดียวกันทั้งหมด (Standardization) เพื่อเอื้ออำนวยต่อระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะขบวนการวัฒนธรรมข้ามชาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้ทุนนิยมโลกขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo Liberalism) ด้วยการตอกย้ำให้ผู้คนในสังคมเกิดความคิด ความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกันไปหมดเป็นการขีดครองความคิดหรือการขีดครองทางจิตวิญญาณของคนในสังคม ซึ่งอาจเกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว หรือรู้ไม่เท่าทัน หรือแม้แต่เป็นไปด้วยความสมยอม ทำตามหรือลอกเลียน โดยไม่จำแนกแยกแยะข้อดี ข้อเสียต่อตนเอง และต่อสังคมโดยรวม (วิวัฒน์ชัย อัครถาวร, 2547)

อุตสาหกรรมวัฒนธรรม การครอบงำ และความเสื่อม

วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยที่สหรัฐอเมริกา เป็นผู้ส่งออกสินค้าวัฒนธรรมรายใหญ่ของโลก การครอบงำโดยสหรัฐอเมริกาในการขายวัฒนธรรม เห็นได้จาก ภาพยนตร์ คนตรี รายการโทรทัศน์ และอาหารจานด่วน ซึ่งเต็มไปด้วยการวาดภาพให้เห็นวิถีชีวิตการบริโภค และความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และส่งผ่านไปยังผู้คนในชุมชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ที่ส่งผลทำให้ผู้คนลดซับความรุนแรง และความฟุ้งเฟ้อ (วิวัฒน์ชัย อัครถาวร, อ้างแล้ว)

ฮอว์ไคเมอร์ และอดอร์โน ได้วิพากษ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรมของสหรัฐ ว่า วัฒนธรรมในอุตสาหกรรมวัฒนธรรมของสหรัฐ ไม่ใช่สิ่งสร้างสรรค์ อันมีแรงบันดาลใจมาจากคุณค่าอันสูงส่งทางด้านศิลปะจินตนาการ และความเป็นอิสระของ

งานศิลป์ แต่เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่กำหนดและครอบงำ ความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือ ปัญหาการทุจริต ธรรมชาติและมนุษย์ วัฒนธรรมในอุตสาหกรรมการผลิตจึง วัฒนธรรมดังกล่าว ตามทัศนะของทั้งสองแล้วไม่ได้มีความสูง ค่าตรงที่การสร้างสรรค์ และบ่มเพาะความเป็นมนุษย์ชาติอีกต่อไป แต่มันเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกัน ฉะนั้นการกล่าวถึงวัฒนธรรม ในความหมายของอดอร์โนและฮอว์คิมเมอร์ คือสิ่งที่ขัดแย้งกับ วัฒนธรรม ความขัดแย้งนี้ได้ทำให้นักคิดทั้งสองเรียก คุณลักษณะ ของวัฒนธรรมนี้ว่า "อุตสาหกรรมวัฒนธรรม" (Cultural industry) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่กระบวนการ ของมันสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างมายาคติทางด้าน อุดมการณ์การครอบงำ และการควบคุมทางสังคม จนในที่สุด มันทำให้เราตกอยู่ในกับดักของ "การล่อลวงมวลชน" (Mass deception) ที่ทำให้เรามีสำนึกที่ผิดพลาดต่อสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ด้วยเหตุนี้ อุตสาหกรรม วัฒนธรรม คือสภาวะการทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมทุน นิยม เมื่อมีการใช้สื่อในฐานะที่เป็น "วิธีการสำหรับการใช้ มนต์เสน่ห์ต่อจิตสำนึก" ด้วยเหตุผลหลักสองประการ คือ 1) กระบวนการผลิตซ้ำทางเทคโนโลยี ทั้งภาพยนตร์ และ โทรทัศน์ ได้ขยายอุตสาหกรรมความบันเทิงเข้ากับรูปแบบ วัฒนธรรม จนสามารถควบคุมจิตสำนึกของเราในระดับที่มัน สามารถจูงใจเรา ครอบงำเราไปในทิศทางที่มันต้องการ 2) ความแตกแยกระหว่างวัฒนธรรมและสินค้าที่สาธารณชน บริโภคนั้น เกิดจากการผลิตซ้ำ โดยการใช้เครื่องจักรกล และการลอกเลียนแบบ ซึ่งได้ทำลายคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และ กลิ่นไอของวัฒนธรรมชั้นสูง

ในทัศนะของอดอร์โน และฮอว์คิมเมอร์ อุตสาหกรรม วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งหลอกลวงอยู่ตลอดเวลา ด้วยสิ่งที่มันทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างไม่มีที่สิ้นสุดด้วยสิ่งที่ล่อตาล่อใจ ทุกสิ่ง ทุกอย่างเกิดจากการหลอมรวมวัฒนธรรมและความบันเทิงเข้า ด้วยกันสิ่งนี้ไม่เพียงแต่ทำให้วัฒนธรรมเสื่อมลงเท่านั้น แต่ทำให้ความบันเทิงกลายเป็นเรื่องประเทืองปัญญา อย่างไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ วัฏจักรที่ชัดเจนในเรื่องนี้ คือ ภาพยนตร์เพราะ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในขณะชมภาพยนตร์ (เกษม เพ็ญภิรมย์, 2550)

อุตสาหกรรมวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับ วัฒนธรรมเป็นการครอบงำและเป็นความเสื่อมเป็นสิ่งที่ทำให้ ความสูงค่าของการสร้างสรรค์การบ่มเพาะความเป็นมนุษย์ เสื่อมทรามลง ที่แสดงอาการออกมาในรูปของปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องจริยธรรม และศาสนธรรม ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทย

วัฒนธรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะที่มาจากสหรัฐอเมริกาที่ เข้ามาในสังคมไทยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของสื่อต่าง ๆ การรับหรือเลียนแบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรม ต่าง ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้ทำให้สิ่งที่มีความดีงามในสังคมไทย หลายประการถูกกระทบอย่างใหญ่หลวง โดยเฉพาะในเรื่อง ของภาวะทางศีลธรรมต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ในเรื่อง ทางเพศ การใช้ความรุนแรง ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยในนามของ ความทันสมัย ที่ได้เบียดแทรกให้สถาบัน คุณค่าที่ดีงามใน สังคมไทยสั่นคลอนและเริ่มเลือนหายไป เค็กลง และเยาวชน ชาดการบ่มเพาะทางวัฒนธรรม ศีลธรรมจรวยา ที่ดีงามที่ควร จะได้รับจากครอบครัว โรงเรียน สถาบันทางศาสนา และ ชุมชน เพราะสถาบันเหล่านี้ถูกทำให้อ่อนล้าลงในการทำหน้าที่ ดังกล่าว

การรุกรานของแนวคิดเสรีนิยม ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ อยู่เบื้องหลังขบวนการวัฒนธรรมข้ามชาติ ทำให้เกิดความเสื่อม ถอยทางศาสนา จริยธรรมแม้แต่ในสหรัฐเอง พฤติกรรมที่ขัด ขแย้งกับศาสนา กลายเป็นเรื่องที่ยอมรับกันทั่วไป ในขณะที่การ สวดมนต์กลับถูกห้ามในโรงเรียน หรือสถานที่ของรัฐ (พระ ไพศาล วิสาโล, 2548) ในอีกด้านหนึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองชาว สหรัฐที่มีเด็กอยู่ในวัยเรียน ประสบความยากลำบากมากกว่า เดิมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และ เรียกกร้องให้โรงเรียนทำหน้าที่และรับผิดชอบอย่างเต็มความ สามารถในการสอนคุณค่าเชิงจริยธรรม การพัฒนาอุปนิสัยและ อดทนอดกลั้นที่ดีให้กับเด็กนักเรียน (สวัสดี ประทุมราช, 2547)

ส่วนการผุดขึ้นของ 'คลื่นเกาหลี' ภายหลังจากวิกฤต เศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียเมื่อปี 2540 เป็นผลจากกระบวนการ ผลักดันนโยบายของรัฐบาลเกาหลี ที่มียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ที่เป็นไปอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อให้สามารถหลุดพ้นจากภาวะวิกฤต รวมทั้งเป็นผลของการปรับตัวทางเทคโนโลยีเข้าสู่ยุคคนตรีดิจิตอลของอุตสาหกรรมดนตรี ในเกาหลี ภายใต้อการปรับโครงสร้างการผลิตของอุตสาหกรรม บันเทิงเกาหลีที่เป็นไปอย่างถอนรากถอนโคน เช่นกัน เพื่อ ตอบโต้กับกระแสกดดันของทุนนิยมโลกที่กระทำต่อระบบทุน นิยมในเอเชียที่มีขนาดเล็ก และอ่อนแอกว่า (อุบลรัตน์ ศิริวิฑู สักดิ์, 2549) โดยที่เกาหลีเองก็ได้ใช้ทุนวัฒนธรรมของตน เป็น เครื่องมือสำคัญในฐานะเป็นแนวรุกส่วนหน้า ที่ทำให้เกิดการ ขยายตัวและการครอบงำของทุนในภูมิภาคเอเชียอย่างกว้าง ขวางและรวดเร็ว ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการทำให้เป็น เอเชีย หรือ เอเชียภิวัตน์ (Asianization) ที่เมื่อพิจารณาใน ภาพรวมแล้ว ก็มีลักษณะการทำงานที่ไม่ต่างจากโลกาภิวัตน์

เพียงแต่มีขอบเขตที่จำกัดกว่ามาก สิ่งที่ต้องพิจารณาในเรื่องนี้คือ กระบวนการเอเชียภิวัตน์ จะสามารถท้าทายกระแสทุนโลกาภิวัตน์ ได้มากน้อยเพียงใด หรือต้องเดินตามทุนวัฒนธรรมโลกในที่สุด

ขณะนี้เอเชียภิวัตน์ กำลังแข่งขันกับแบรนด์สินค้า วัฒนธรรมเช่น คิสนีย์แลนด์ ไทม์-วอร์เนอร์ ซีเอ็นเอ็น และฮอลลีวูด โดยมีแบรนด์ใหม่และแบรนด์ใหญ่ที่ใช้ชื่อว่า "เอเชียป๊อป" ที่รวมเอาสินค้าวัฒนธรรมจากญี่ปุ่น ได้หวัน และจีน เข้าด้วยกัน (อุบลรัตน์ สิริวุฒิกดิ์, อ้างแล้ว) ทุนวัฒนธรรมเอเชียจะสามารถท้าทาย หรือช่วงชิงพื้นที่ กับกระแสทุนโลกาภิวัตน์ ได้มากน้อย หรือยับยั้งได้นานเพียงใด จึงเป็นเรื่องที่ต้องติดตาม

แนวทางการแก้ปัญหา

ในการเผชิญกับวิกฤติ ดังกล่าว มีข้อเสนอให้ศาสนาทุกศาสนา ก้าวข้ามจากขอบเขตจำกัด และบริบทเฉพาะของตน เพื่อประสานกำลังให้เกิดพลังแห่งศาสนาธรรมในการเผชิญวิกฤติที่กำลังเกิดขึ้นกับมนุษยชาติ และระบบนิเวศน์ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ที่สัระดับโลก นำเสนอแต่ภาพที่ดี ความสนุกสนาน ความบันเทิง และปิดบังภาพความจริงของปัญหาวิกฤติต่าง ๆ มีเพียงศาสนาธรรม คุณธรรม โดยเฉพาะพรหมวิหารสี่ ที่จะสามารถท้าทายกับโลกาภิวัตน์ได้ การที่มนุษย์มองกว้างออกไป เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน เห็นคุณค่าของสัตว์ พืช และสรรพสิ่งมากขึ้น การเห็นคุณค่าของผู้อื่น สิ่งอื่น เป็นหนทางของความอยู่รอดของมนุษย์ ยิ่งมนุษย์ลดความเห็นแก่ตัวเองได้เท่าไร มนุษย์ก็จะอยู่รอดได้มากขึ้นเท่านั้น การมองเห็นคุณค่าของผู้อื่น สิ่งอื่น ๆ ได้มากเท่าใด โลกก็จะเปลี่ยนไปสู่สภาพที่ดีขึ้น และเสนอว่าการแก้ปัญหาต้องกลับมาที่พื้นฐานเดิม ที่รากเหง้าของเราเอง ทุกรากเหง้าทุกวัฒนธรรม จะมีทั้งจุดเด่น และจุดด้อย ซึ่งต้องมีการปรับทั้งจุดเด่น และจุดด้อย มาใช้ให้เหมาะสมกับวิถีทางของแต่ละวัฒนธรรม อันจะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่หลากหลาย และโลกต้องการวัฒนธรรมที่หลากหลาย (วรคุลย์ ตูลารักษ์, 2544) โดยเฉพาะในส่วนของเราเอเชีย นั้น โดยเนื้อแท้แล้วชาวเอเชียเป็น "บุคคลที่มีศาสนา" (Persona religious) หรือหมู่ชนที่ยึดถือศาสนาธรรมเป็นหลักในการครองชีวิตและปกครองชุมชนของตน มิใช่เป็น "บุคคลเศรษฐกิจ" (persona Economics) ที่มีความโลกในทางเศรษฐกิจ เป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ (Anwar Ibrahim, 1997) การกลับมาที่รากเหง้าเดิมทางศาสนา - วัฒนธรรม จึงเป็นคำตอบพื้นฐานในการเผชิญกับปัญหาความเสื่อมที่มากับ 'อุตสาหกรรมวัฒนธรรม' หรือ

วัฒนธรรมข้ามชาติซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของทุนนิยมโลกที่ไหลบ่าท่วมทับในสังคมไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- เกษม เพ็ญภินันท์. (2550). "สู่พรมแดนความรู้...เรื่องวัฒนธรรมบริโภค: ความเป็นปกติวิสัยของการบริโภควัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน" ใน สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค โอ. เอส. ทรัพย์ตั้งอัส. กรุงเทพฯ
- กาญจนา แก้วเทพ. "เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม" ใน ไทยยุควัฒนธรรมทาส. 2541 อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. กรุงเทพฯ.
- กุลธินี มุกชากลิน "ยุควัฒนธรรมบริโภคนิยมครองโลก: สร้างมาภาพให้สัจจะเทียม" ใน ไทยยุควัฒนธรรมทาส. 2541 อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. กรุงเทพฯ.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2544) วิเคราะห์ระบบโลกในสหสวรรค์ใหม่. อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. กรุงเทพฯ.
- ธีรยุทธ บุญมี. มติชนสุดสัปดาห์. 10 - 16 มกราคม 2546. น. 26
- นิเชต สุนทรพิทักษ์ "การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม" ใน โครงการสื่อเพื่อวัฒนธรรม 2545. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ
- นิติ เอียวศรีวงศ์ "มุมมองต่อเทคโนโลยีสารสนเทศไทยและแนวโน้มสู่อนาคต" เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง "ภูมิทัศน์ทางของวัฒนธรรมไทยท่ามกลางการไหลบ่าของเทคโนโลยีการสื่อสาร" วันที่ 11 มีนาคม 2540 ณ ห้องประชุม 103 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พระไพศาล วิสาโล. (2548) "พลวัตของศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์" วารสารสถาบันวัฒนธรรมและ ศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (12) มกราคม - มิถุนายน 2548. พิทยา ว่องกุล. ไทยยุควัฒนธรรมทาส. 2541 อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. กรุงเทพฯ.
- วรคุลย์ ตูลารักษ์ "วัฒนธรรมเมืองท่าลายโลก: วัฒนธรรมป่าสร้างคุณภาพโลกในทัศนะศ. ศิวรักษ์" ในไทยยุควัฒนธรรมทาส. 254 4 อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. กรุงเทพฯ.
- วิวัฒน์ชัย ถัดถาวร (2547) ยุทธศาสตร์ใหม่ของชาติกับเศรษฐกิจการเมืองภาคประชาชนในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ .
- ศรีจักร วัลลิโคม . มติชนรายวัน. 28 มิถุนายน 2549. น.34
- สวัสดิ์ ประทุมราช (2547) "การให้การศึกษามาเพื่อสร้างอัตลักษณ์" ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ผลผลิตวิจัยระบบพฤติกรรมไทยเร่งใจปัญหา ร่วมพัฒนาเยาวชน จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ร่วมกับ คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย 2 - 3 กันยายน 2547 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพมหานคร
- อุบลรัตน์ สิริวุฒิกดิ์. (2549) "คลื่นวัฒนธรรมป๊อปเกาหลี โคมหน้าทุนวัฒนธรรมเอเชีย" เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 5 วัฒนธรรมบริโภค บริโภควัฒนธรรม 29 - 31 มีนาคม 2549 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร